

УДК 378.03

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

©Васильєва І.Г

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Васильєва Ірина Григорівна: ORCID: 0000-0002-6320-6239; vasileva@uipa.edu.ua;
кандидат філософських наук; проректор з науково-педагогічної роботи; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглядаються особливості виховної діяльності у ВНЗ, визначено цілі, задачі і принципи виховної роботи у вищому навчальному закладі. У статті виділяються елементи, що забезпечують організацію і зміст структури управління виховною діяльністю у вищій школі; розглядається якість виховання як системна характеристика виховання; визначаються рівні організації виховної діяльності. Автор відзначає проблеми, пов'язані з несформованістю навичок навчальної діяльності випускників шкіл та шляхи їх подолання, зокрема роль інституту кураторства, який здійснює важливу роботу зі створення студентських колективів, сприяє систематичності і комплексності виховної роботи зі студентами, сприяє запобіганню девіантної поведінки молоді. Приділено увагу дослідженню специфіки гуманізації та гуманітаризації освіти на сучасному етапі як чинників, які сприятимуть формуванню в майбутніх фахівців більш повної картини світу, що співпадає із загальною метою освіти і виховання культурної людини. Опора на ініціативу, активну життєву позицію, ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал.

Ключові слова: організація виховної роботи, інститут кураторства, студентське самоврядування, всебічно розвинена особистість, гуманізація та гуманітаризація освіти, запобігання девіантної поведінки.

Васильєва І.Г. «Особенности организации воспитательной работы на современном этапе в высшем учебном заведении»

В статье рассматриваются особенности воспитательной деятельности в вузах, определены цели, задачи и принципы воспитательной работы в высшем учебном заведении. В статье выделяются элементы, обеспечивающие организацию и содержание структуры управления воспитательной деятельностью в высшей школе; рассматривается качество воспитания как системная характеристика воспитания; определяются уровни организации воспитательной деятельности. Автор отмечает проблемы, связанные с несформированностью навыков учебной деятельности выпускников школ и пути их преодоления, в частности роль института кураторства, который осуществляет важную работу по созданию студенческих коллективов, способствует систематичности и комплексности воспитательной работы со студентами, способствует предотвращению девиантного поведения молодежи. Уделено внимание исследованию специфики гуманизации и гуманитаризации образования на современном этапе как факторов, способствующих формированию у будущих специалистов более полной картины мира, что совпадает с общей целью образования и воспитания культурного человека. Опора на инициативу, активную жизненную позицию, ценностные ориентации студенчества являются реальным показателем цивилизованности общества, утверждения в нем демократических начал.

Ключевые слова: организация воспитательной работы, институт кураторства, студенческое самоуправление, всесторонне развитая личность, гуманизация и гуманитаризация образования, предотвращение девиантного поведения.

Vasilyeva I. "Features of educational work at present in higher education"

In the article features educational activities at the university, the aims, objectives and principles of educational work in higher education. The article highlighted elements that provide content organization and management structure of educational activities in higher education; quality education is seen as a system characteristic of education; determined by the level of educational activities. The author notes problems with Aborted skills training of graduate schools and ways to overcome them, including the role of coaching institute, which carries out important work to create student groups, promotes regularity and complexity of educational work with students helps prevent deviant behavior of youth. Attention is paid to research the specifics of humanization and humanization of education at the present stage as factors that contribute to the formation of future professionals a more complete picture of the world, which coincides with the general purpose of education and training of cultural rights. Support for the initiative, proactive stance, values students is a real indicator of civilized society, strengthening democratic principles in it.

Keywords: organization vospytatelnoy work, coaching institute, studencheskoe self-government, comprehensive razvytaya personality, and humanyzatsyya humanytaryzatsyya education, prevention deviant behavior.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний вищий заклад характеризується істотними змінами у своїй діяльності: економічні та соціальні реформи в нашій країні серйозно вплинули на світоглядні орієнтації молоді, змінилися установки на отримання вищої освіти. Натомість виховання у вищій школі залишається одним із найважливіших педагогічних завдань. Сьогодні триває перехід освіти на рівневу систему освіти; самий освітній процес будується на основі компетентісного підходу. Організація навчального процесу ґрунтується на академічній мобільності як студентів, так і викладачів, свободі вибору тих, хто навчається, більшої варіативності освіти, використанні кредитної й бально-рейтингової системи обліку знань. Розширюється й оновлюється освітнє середовище ВНЗ, кардинально змінюються відносини студента і викладача. Так, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмільої та вихованої особистості» [4; 75]. Стратегічні завдання трансформації суспільства постійно вимагають зростання ролі індивідуальної дії креативної особистості, яка готова на швидку переорієнтацію, на якісно нову структуру мислення, стартову готовність до нестандартних дій в екстремальних умовах. Сучасний фахівець – це різностороння особистість із почуттям відповідальності, толерантності, відкритості іншим культурам. Виховання такої особистості – головне завдання сучасного українського вищого навчального закладу. Головними ж засадами такої особистості, безперечно, повинні складати абсолютні вічні цінності: любов, правда, чесність, доброта, справедливість, гідність, сумління, милосердя, великодушність, благородство, мудрість...— саме вони мотивують діяльність людини і складають сенс її життя [3,176].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми виховної діяльності досліджувалися в сучасній педагогіці та психології: загальні питання теорії і практики виховної роботи (А. М. Алексюк, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та ін.); проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів (С. С. Вітвицька, С. Г. Карпенчук та ін.); педагогічні умови організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти (О. В. Винославська, С. Д. Смирнов та ін.).

Проблемі патріотичного виховання студентської молоді у ВНЗ приділена значна увага вітчизняних науковців. Різні аспекти цієї проблеми досліджені в дисертаційних роботах О. Абрамчук, Т. Анікіної, О. Жаровської, О. Стьопіної, в наукових працях Н. Коляди, О. Левіна, Н. Саєнко та ін. Сучасне освітнє середовище було предметом

досліджень таких науковців як Л. Панченко, О. Ярошинської, І. Захарової, Д. Хорвата та ін. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців видавництва і поліграфії висвітлювали Б. Дурняк, Е. Лазаренко, О. Мельников, О. Розум, О. Пушкар, О. Сергієнко, О. Величко, П. Киричок, І. Миклушка та ін.

Натомість у вищій школі склався цілий ряд проблем у виховній діяльності зі студентами: залишається невисоким рівень студентської соціально позитивної активності та ініціативності, зміст і організація виховання часто не відповідають віковим потребам і інтересам студентів, форми виховання не достатні для вирішення завдань розвитку соціальних компетенцій майбутнього фахівця. В час зміни ціннісних орієнтирів і ідеалів викладачі відчувають значні утруднення в організації виховної роботи з молоддю, звичні схеми виховання в сучасних умовах часто не спрацьовують. Проведений аналіз існуючої наукової літератури дозволяє зробити висновок, що система організації виховної діяльності в сучасному ВНЗ вивчена не достатньо. Зокрема ще не створено довершених універсальних теорій, які можна було б покласти в основу системи організації виховної роботи у ВНЗ, тому проведення подальших досліджень із метою підвищення ефективності виховної системи є цілком актуальним.

Постановка завдання. Отже, метою нашої статті є дослідження особливостей системи організації виховної роботи у ВНЗ на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про створення оптимальних умов для виховної роботи, не можна виносити завдання виховання за рамки навчального процесу. У діяльності викладача навчання і виховання нероздільні. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектру форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття, практика, наукові гуртки, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно-корисної праці та ін. [6; 456].

Реалізувати завдання виховання особистості студента можливо лише за умови логічної єдності трьох складових освіти – навчання, розвитку і виховання. Проте існує й певна різниця в ролі навчання і виховання в становленні особистості фахівця: навчання діє на індивідуально-виконавчий зміст діяльності, формує знання, вміння і навички. Виховання ж формує ставлення, смисли діяльності. Тому навчання, освіта – це основний, хоча й не єдиний шлях виховання. Мета виховання завжди включає в себе завдання організації спеціальної провідної діяльності, яка слугує виховній меті. У студентському віці – це передусім навчально-професійна діяльність. Цей вік характеризується найбільш сприятливими умовами для психологічного, біологічного і соціального розвитку. В цей період найвища швидкість пам'яті, реакції, пластичності у формуванні навичок. В особистості на цьому етапі домінують становлення характеру та інтелекту. Активно розвиваються морально-ціннісні й естетичні почуття. Швидко освоюються соціальні ролі дорослої людини. Формуються і закріплюються схильності й інтереси. Визначаються життєві цілі й прагнення [6; 114].

Досягнення мети виховання можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Отже, організація виховної роботи здійснюється за допомогою ректорату, кафедри, куратора, викладача, студентського самоврядування й активності самого студента, що, в свою чергу, формує багатогранну, цілісну, всебічно розвинену особистість.

Розглянемо окремі напрямки реалізації виховної роботи в ВНЗ на прикладі Української інженерно-педагогічної академії (УІПА). Ректорат УІПА свою діяльність будує на таких засадах, як: спадкоємність і системність у вихованні; цілісність історичного, національного та вселюдського у вихованні; піднесення національної свідомості, прищеплення поваги до свого народу, до його культурного надбання, традицій, звичаїв, а також толерантності до культури інших народів; гуманізація та гуманітаризація освіти та виховання; єдність навчання та виховання; співпраця,

співучасть викладача і студента, що уможливило перетворення студента в активного суб'єкта навчання та виховання.

Важливою ланкою реалізації виховного потенціалу ВНЗ є кафедри, які накреслюють, формулюють мету і завдання виховної роботи, її організаційні засади, керуючись концептуальними принципами гуманітарної освіти в Україні, Концепцією виховання дітей і молоді в національній системі освіти, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, іншими нормативними документами з актуальних проблем виховання студентської молоді, враховуючи специфіку навчального закладу, запити і потреби студентів.

Виховна робота кафедри полягає передусім у формуванні професійних якостей сучасного фахівця як особистості, у ході професійно-трудового виховання вирішується ціла низка взаємозв'язаних завдань:

- формування свідомого ставлення до обраної професії;
- виховання свідомого ставлення до професійного обов'язку, що усвідомлюється як особиста відповідальність і обов'язок;
- розвиток професійної психології фахівця-професіонала, який вільно визначається у своїй галузі;
- формування професійної культури, етики професійного спілкування;
- формування соціальної компетентності та інші завдання, пов'язані з іміджем професії і авторитетом.

В процесі дослідження ми з'ясували, що великий відсоток вступників має явні проблеми, пов'язані з активністю щодо навчально-професійної діяльності. В останнє десятиліття відзначається стійка тенденція до збільшення відсотка випускників шкіл, яких характеризують примітивні інтереси, несформованість навичок навчальної діяльності, відсутність самостійності й ініціативності, нерозвинена структура самосвідомості, слабе абстрактно-логічне мислення, інфантизм, слабкий психологічний захист від стресів і від складних життєвих ситуацій. Далеко не всі майбутні студенти можуть реально оцінити свої інтереси і здібності і співвіднести їх з особливостями і вимогами майбутньої професії. Подолати ці прогалини покликаний куратор академічної групи. При проведенні організаційно-виховної роботи серед студентів академічної групи куратор спирається на положення, що визначені в Концепціях, Положеннях та інших нормативних документах ВНЗ відповідного спрямування. В УПА надається велике значення інституту кураторства, який здійснює важливу роботу зі створення студентських колективів, забезпечує індивідуальну роботу зі студентами та їхніми батьками, сприяє посиленню систематичності і комплексності виховної роботи зі студентами.

До завдань, які стоять перед педагогом-куратором навчальної групи, слід віднести:

- вивчення особистості студента і його спрямованість щодо професійної освіти;
- аналіз орієнтацій студента в умовах навчального і поза навчального процесу з метою формування адекватних звичок і своєчасної їх корекції;
- психолого-педагогічний супровід студента з урахуванням даних про рівень його предметно-професійної успішності, спрямованості на майбутню діяльність за обраною спеціальністю;
- спрощення процесу адаптації першокурсників до нових для них соціальних умов і зміни особистісного статусу;
- робота зі згуртування групи, урегулювання робочих моментів стосовно організації навчально-виховного процесу.

Сьогодні процес спілкування куратора зі студентами групи стає більш легким і тіснішим. Це не тільки кураторські години, заходи, походи в театри, музеї, а також і створення груп у соціальних мережах таких, як «Однокласники», «В контакті», «Фейсбук» тощо. Там, по-перше, куратор може дуже швидко поширювати необхідну інформацію, і зразу ж отримувати відповідний відгук на неї. Студенти можуть обмінюватись новинами, фотографіями. Група продовжує своє спільне життя і після

закінчення навчального процесу, а куратор перебуває в центрі всіх подій, які відбуваються в групі. Дуже часто студенти заходять на сторінку свого куратора в соціальних мережах і стають його друзями. При цьому куратор і студенти ще більше поширюють своє спілкування і дізнаються про інтереси і захоплення кожного, що підвищує розуміння і повагу один до одного.

Студентське самоврядування перебуває в колі інтересу всього ректорсько-викладацького складу УПА як одна з найважливіших форм демократизації українського суспільства.

Як відомо, студентське самоврядування існувало ще за радянських часів, але саме останнім часом воно отримало «друге дихання», виховуючи в українській молоді активну життєву позицію, усвідомлення себе елітою нації, яка повинна брати на себе відповідальність за майбутнє країни. Виховання такої особистості неможливе без застосування різного роду позааудиторних форм роботи з молоддю: наукова робота з обов'язковим підтвердженням її результатів, а саме: участь у наукових студентських конференціях, публікація наукових розвідок відповідних виданнях, участь у суспільно-громадських заходах тощо.

Особливості сучасної системи національного виховання у нашій країні зумовлюються відродженням коренів нашої національної минувшини: духовності, історії, державних традицій. Основна мета виховної роботи вищої школи полягає передусім у забезпеченні національного характеру і виховання й навчання, розвитку відчуття любові до свого народу, шанування його культури, мови і традицій. Загальновідомо, як не існує абстрактної людини, так не може існувати «безнаціонального» виховання, воно має конкретну форму вираження і спрямоване на формування громадянина конкретної держави. Національне виховання – це система ідей, поглядів, переконань, а також звичаїв і обрядів, що забезпечують духовне самозбереження народу. До того ж, виховання – це цілісна система (мети, завдань, принципів, змісту, методів, засобів і форм виховної взаємодії) в дії. І якщо певний елемент такої системи випускається з поля зору свідомо чи несвідомо, якщо певна ланка її випадає або звужується, виховання втрачає свою цінність, руйнується, виховна взаємодія послаблюється, а то й зводиться нанівець. У результаті молодь виростає без сильної волі, високих і стійких ідеалів, духовно збідненою, яка не може активно утверджувати в житті добро, протистояти злу. В умовах переходу до ринкових відносин, трансформації суспільства невинно відбуваються зміни в його життєвих стандартах, запитах, інтересах, формах та правилах поведінки. Найбільшою мірою такі зміни стосуються молодіжної сфери. Цілком очевидно, що від рівня освіченості, розвитку й вихованості сучасної молоді залежатиме науково-технічний, духовний прогрес Української держави, її роль і місце в європейському та світовому співтовариствах. Усе це актуалізує проблему національного виховання, яке покликане відроджувати і формувати національні духовні цінності, культуру спеціаліста. Національні цінності ми розглядаємо в єдності із вселюдськими, які збагачуються за рахунок перших і проявляються в них своєрідно та специфічно.

Чи не найважливішою метою навчально-виховного процесу є виховання інтелігентності, що включає як професійну, так і моральну, політичну, правову, естетичну, екологічну, світоглядну культуру особистості.

Основою системи сучасного виховання є гуманізація і гуманітаризація освіти. Під гуманізацією розуміється визнання цінності вихованця як особистості, його прав на свободу, щастя, соціальний захист; на розвиток і прояв його здібностей, індивідуальності, а під гуманітаризацією - наукові засоби для забезпечення гуманізації.

Гуманізація ставить особистість людини в центр виховного процесу як його основну мету. При цьому кардинальні зміни гуманістичного виховання студентів можливі, якщо будуть виконані такі вимоги:

- підвищена гуманістична спрямованість викладання всіх дисциплін навчального плану;

- визнаний індивідуальний підхід до гуманістичного розвитку особистості майбутнього фахівця;

- підвищена роль виховного впливу студентського колективу та органів системи студентського самоврядування на всіх рівнях, особливо на рівні академічної групи університету.

Гуманітаризація вищої технічної освіти не може бути чимось зовнішнім, не включеним до загального та цілісного навчально-виховного процесу. Вона повинна внутрішньо проймає процес навчання і виховання особистості і здійснюватися на основі цілеспрямованої діяльності всіх зацікавлених структур ВНЗ: ректорату, кафедр, управлінських та організаційних підрозділів, викладачів і студентів.

Складовими елементами системи гуманітаризації освіти є:

- викладання широкого спектра обов'язкових і факультативних курсів із суспільних і гуманітарних наук, включення природничо-наукових і технічних знань в єдину систему знань про людину, суспільство і природу;

- розвиток демократичних методів спілкування зі студентами, утвердження принципів педагогіки співробітництва і розвитку активності студентів у навчальній та науково-дослідній діяльності, розвиток наукових шкіл видатних учених і педагогів;

- розширення самоврядування в діяльності вузівських структур, подолання відчуженості студентства від участі у формуванні нової навчально-виховної політики.

Гуманізація і гуманітаризація освіти сприятимуть формуванню в майбутніх фахівців більш повної картини світу, що співпадає із загальною метою освіти і виховання культурної людини.

Ще однією ознакою сьогодення, на жаль, можна вважати необхідність роботи із запобігання девіантної поведінки студентів. В академії з метою профілактики зловживання психоактивними речовинами зі студентами проводяться лекції фахівцями, пропонується пройти анонімне добровільне тестування, профілактичні огляди. На початку навчального року проводиться соціологічне опитування студентства з питань поширеності факторів ризику здоров'я в молодіжному середовищі та стосовно студентів до здорового способу життя, пропозицій від студентів щодо поліпшення умов заняття спортом, профілактики наркотичної залежності. Молодіжний центр спільно зі студентським активом організовують і проводять акції «Ні наркотикам!» Вся виховна робота у ВНЗ, робота кураторів груп, комендантів гуртожитків, членів студради спрямована на впровадження ідей здорового способу життя, профілактику наркотичної залежності серед молоді, а також роботу з групами ризику, якщо такі виявлені.

Провідний ціннісний орієнтир вищого навчального закладу – це особистість студента, і колективом академії має виконуватися головне завдання, яке сьогодні стоїть перед системою виховання, – формування свідомого громадянина Української держави.

Висновки. Отже, виховна робота у ВНЗ – це процес повсякденного вдосконалення та імплементації існуючих та пошуку нових форм роботи. Сьогодні виховання молоді не може залишатися лише передачею досвіду, натомість воно повинно стати взаємодією і співпрацею викладачів і студентів як у навчальній, так і позанавчальній роботі. Сучасна виховна система ВНЗ, до якої мають бути залучені всі підрозділи ВНЗ, повинна бути динамічною, креативною, носити демократичний характер, постійно поглиблюватися і вдосконалюватися.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – Київ : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Винославська О. В. Психологія : навч. посіб. для студ. вузів / О. В. Винославська. – Київ : ІНКOS, 2005. – 352 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Про вищу освіту : Закон України станом на 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал. — Режим доступу : <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
5. Здіорук С. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір [Електронний ресурс] / С. Здіорук, І. Богачевська // Аналітична записка. — 2013. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>.
6. Інтернаціоналізація та мобільність [Електронний ресурс] : Імплементация Закону про вищу освіту // Педагогічна преса : освітній портал. — 2014. — Режим доступу : <http://osvita.gov.ua/>.
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2005. – 485 с.
8. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8-ми т. / А. С. Макаренко ; редкол.: М. И. Кондаков (гл. ред.) и др. – М.: Педагогика, 1983. – Т. 3. – 511 с.
9. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С. Д. Смирнов. – М.: Аспект пресс, 1995. – 271 с.
10. Студентське самоврядування як невід’ємна складова демократизації вищої школи. – Київ: Знання, 2005. – 55 с.
11. Сухомлинский В. А. Избранные произведения: В 5 т. / В. А. Сухомлинский. – Т. 4. – Киев, 1980. – 597 с.

References

1. Aleksyuk, AM 1998, *Pedahohika vyshchoyi osvity Ukrayiny. Istoriya. Teoriya*, Lybid, Kyiv.
2. Vynoslavskaya, OV 2005, *Psykhohohiya*, INKOS, Kyiv.
3. Vitvytska, SS 2003, *Osnovy pedahohiky vyshchoyi shkoly*, Tsentr navchalnoyi literatury, Kyiv.
4. Prezident Ukrayiny 2014, ‘Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrayiny vid 1.07.2014 roku № 1556-VII’, *Vyshcha osvita*, Kyiv, <<http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>>.
5. Zdioruk, S & Bohachevska, I 2013, ‘Akademichna mobilnist yak faktor intehratsiyi Ukrayiny u svitovyy naukovo-osvitniy prostir’, *Analitychna zapyska*, <<http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>> .
6. *Internatsionalizatsiya ta mobilnist: Implementatsiya Zakonu pro vyshchu osvitu 2014*, Pedahohichna presa, <<http://osvita.gov.ua/>>.
7. Kuzminskyu, AI 2005, *Pedahohika vyshchoyi shkoly*, Znannya, Kyiv.
8. Makarenko, AS 1983, *Pedagogicheskie sochineniya*, Pedagogika, Moskva, vol. 3.
9. Smirnov, SD 1995, *Pedagogika i psihologija vysshego obrazovaniya: ot dejatelnosti k lichnosti*, Aspekt press, Moskva.
10. *Studentske samovryaduvannya yak nevidyemna skladova demokratyzatsiyi vyshchoyi shkoly 2005*, Znannya, Kyiv.
11. Suhomlinskij, VA 1980, *Izbrannye proizvedeniya*, Kiev, vol. 4.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2016р.